

AMINTIRI DESPRE VASILE PÂRVAN

de Radu VULPE

Ca fost discipol și colaborator al lui Vasile Pârvan, eu însumi ajuns acum la o vîrstă înaintată *, însumînd aproape dublul anilor puțini cîți i-au fost lui îngăduit să trăiască, salut cordial simpozionul dedicat Centenarului marelui istoric. Este o manifestare de caldă pietate, comportînd două semnificații primordiale : întii fiindcă a avut loc în municipiul Bacău (capitală a județului care cuprinde partea din fostul județ Tecuci cu cătunul lui natal Perchiu din comuna Huruiеști), apoi fiindcă simpozionul a reprezentat o reuniune științifică națională de Tracologie, știință întemeiată la noi pe urma gîndurilor lui atît de rodnic adincite în problemele străvechilor origini ale poporului român.

În desfășurarea acestei manifestări comemorative mi-a revenit cîntea de a expune cîteva amintiri și considerații despre personalitatea ilustrului savant, la a cărui multiplă activitate am participat de aproape. Bineînțeles, nu am putut atinge decît aspecte sporadice, din cele ce mi se par mai semnificative.

Vasile Pârvan n-a fost numai o mare figură a culturii românești, la strălucirea căreia a contribuit din plin ca eminent istoric și arheolog, ca gînditor de elită, profesor de înalt prestigiu, creator de școală științifică, organizator de instituții, ci, pe lîngă aceste perle ale personalității sale, tot atît de mult l-a impus în prețuirea contemporanilor și a posterității superioara sa atitudine etică. A fost un puternic și nobil caracter. Tăria lui morală avea o consistență de granit, fiindcă provenea din energia propriei rațiuni. Aplicîndu-și sie însuși principiile stoice pe care le dorea ca îndreptar pentru nedreptățile sociale del vremea sa și în general pentru excesele de egoism ale ființei umane, el a izbutit să se apropie cel mai mult de idealul de înțelepciune, de abnegație, de curaj moral, pe care îl preconiza. Înzestrat cu un temperament echilibrat, cu voință și putere de muncă, precum și cu o rară capacitate de gîndire, cu dragoste de oameni și cu o pătrunzătoare finețe psihologică, el a dovedit toate aceste calități deopotrivă în activitatea sa științifică și în cea didactică. Sub aparențele de singularizare produse de aspectul sever al fizionomiei sale, de autocontrolul permanent al comportării, de gravitatea spirituală, se ascundea un suflet cald, sensibil, dominat de altruism, de înțelegere pentru cusururile altora, de respect față de demnitatea și de

ideile oricui, de solitudine față de orice tînăr în care descoperea aptitudini intelectuale promițătoare. Deși bunătatea lui nu degenera într-o slăbiciune atotîngăduitoare, niciodată nu-și exprima cu asprime eventualele nemulțumiri provocate de vreunul din discipolii săi. Pârvan nu-și tutuia colaboratorii, nici chiar pe cei mai tineri sau pe cei mai apropiați, ci față de oricare dintre ei se folosea numai de formele politetei academice. Pe șantierele arheologice, unde și mesele le lua împreună cu ei, pe toți îi trata cu familiaritate, ca pe niște prieteni, dar în condițiile acestei politete, fie descerețindu-și fruntea pentru a face cite o glumă de factură spirituală aleasă, fie depănîndu-și amintiri din vicisitudinile propriei vieți, ori pronunțînd judecăți asupra împlîirilor din trecut și din actualitate. Discuta liber cu discipolii săi, ascultînd cu toleranță chiar obiecțiile lor. Nimic nu-l bucura mai mult decît să constate că vreunul dintre ei a prins firul spre o interpretare nouă valabilă. Sînt însușiri de Magistru prin excelență, care explică deplinul său succes în năzuința de a-și atrage și formă discipoli, de a sădi în sufletul lor entuziasm și devotament pentru cercetarea științifică, închegînd astfel o școală românească de arheologie, a cărei vitalitate, prosperînd mereu și după moartea sa, a dus, din generație în generație, la înfloritoare situație de azi a acestei discipline în România. Așa l-am cunoscut eu pe Vasile Pârvan, atît sub aspectul etic al personalității sale, cît și sub cel spiritual, fiindu-i pe rînd student, asistent la Muzeul Național de Antichități, membru al Școlii Române din Roma, asistent la catedra sa de Istoria antică. Împreună cu colega Ecaterina Dunăreanu (devenită soția mea), asistentă la Muzeu și de asemenea fostă membră a Școlii Române din Roma, am fost, în toate aceste etape, alături de alți colegi, participanți asidui la opera lui de a studia din resturi și ruine trecutul străvechi al patriei.

Atracția mea pentru personalitatea lui Vasile Pârvan venea de departe, cu mult înainte de a-l fi văzut la față, cînd luasem contact numai cu produsele spiritului său. Eram doar elev în cursul inferior de liceu cînd, pasionat de istorie în lecturile mele particulare și atras cu deosebire de antichitățile Dobrogei, am aflat despre săpăturile sale de la Tomis, avînd prilejul ca foarte curînd să vizitez zidurile acestei cetăți pontice scoase la iveală, precum și începutul de muzeu local pe care harnicul învățat îl improvisase în grădina publică a Constanței. Mi-a încăput apoi pe mină primul volum al memoriului său despre săpăturile de la Ulmetum, a cărui lectură m-a încîntat prin noutățile arheologice și epigrafice din acea cetate romană, dar mai ales prin excelențele comentarii ale autorului cu priviri sintetice asupra întregii situații a ținutului transdubian în epoca romană, deosebit de sugestive, cum nici un alt istoric nu le produsese pînă atunci. Am mai citit ulterior și alte lucrări ale sale și din ce în ce mai mult mă interesa persoana autorului, pe care încă nu-l văzusem nici măcar în fotografie și pe care nu aș fi voit să mi-l închipui cu înfățișarea majorității învățaților din acel timp : cu ochelari și cu barbă, ci în gîndul meu de adolescent îl vedeam complet ras, cu privirea liberă și pătrunzătoare, cu aspectul sever al unui adevărat personaj roman. Pe la sfîrșitul claseilor mele liceale, în 1919, am aflat din ziare că ilustrul savant urma să țină o comunicare publică la Academia

Română relativ la „Ginduri despre lume și viață la greco-romanii din Pontul Stîng“. M-am dus numaidecît acolo, avînd în sfîrșit prilejul de a-l privi aveau și de a-l asculta pe acela ale cărui scrieri mă atrăseseră atît de mult. Ce m-a uimit din primul moment a fost desăvîrșita potrivire a figurii sale cu preferințele imaginației mele. Am rămas fermecat de glasul său baritonal, de lectura nuanțată a comunicării, ca și de originalitatea și înaltul nivel al subiectului expus, prin care, cu o covîrșitoare erudiție și cu subtilitate de gîndire, reconstitua ideile esențiale ale vechilor locuitori de pe Litoralul românesc. Nu mult după aceea, aflîndu-mă iar pe băncile din aula Academiei rezervate publicului, la o ședință festivă în care se comemorau 18 secole de la moartea împăratului Traian, l-am revăzut pe Vasile Pârvan citind cu accente epice cuvîntul de închinare adresat amintirii ctitorului romanității noastre, al cărui bust se afla așezat pe tribună; mi-a făcut impresia unui solemn pontifex de pe Capitoliu oficiînd în fața unei imagini de divinitate, cu atît mai emoționant cu cît discursul ceremonios luase forma unui raport prezentat împăratului parinte în numele poporului român, care, după Marea Unire, redevenise stăpîn pe întregul cuprins al Daciei de odinioară. Peste un an, cînd m-am înscris la Facultate, am ținut cu tot dinadinsul să urmez, ca materie principală, istoria antică, devenind studentul marelui savant și hotărîndu-mi astfel destinul științific sub auspiciile excepționalei sale personalități.

Trec peste anii colaborării noastre și îmi rechem în minte ultimele imagini pe care le păstrez despre Vasile Pârvan.

În toamna anului 1926 eu și Ecaterina Dunăreanu-Vulpe ne întorseerăm de la Școala Română din Roma, după doi ani de studii și lucrări, și ne reluaserăm posturile de asistenți ai Magistrului nostru. În primele luni din 1927 a apărut „Getica“ și, bucurios, autorul a ținut să ne ofere, cu o dedicație afectuoasă, conținînd prețioase cuvinte de încurajare pentru viitorul nostru științific, unul din primele exemplare de tiraj special ale cărții, pe hîrtie de lux, care îi sosiseră de la tipografie. Apoi, stabilind planul de săpături arheologice pentru vară, nouă ne-a rezervat misiunea de a explora cetățuia de la Poiana pe Siret, aproape de Nicorești, pe care el o cercetase sumar în 1913, considerînd-o atunci drept o rămășiță de castru roman, dar pe care acum, în urma experienței căpătate în ultimii ani și a unor sondaje practice acolo de colegul nostru Gheorghe Ștefan în 1926, începuse a o vedea just ca un eminent centru getic, gîndindu-se, încă nemărturisit, chiar și la identificarea ei cu Piroboridava lui Ptolemeu, problemă pe care aveam s-o susțin eu pe larg mai tirziu. Din nefericire, el nu mai avea să apuce rezultatele săpăturilor noastre, căci a încetat din viață cu o lună înainte ca noi să deschidem respectivul șantier. În vremea aceea, deși mereu preocupat cu lucrările sale, el se plîngea din ce în ce mai des de suferințe care îl chinuiau și a căror cauză medicii consultați nu reușeau s-o identifice. În cele din urmă s-a hotărît să ia drumul spre clinicile din Apus, dar nici la Viena, nici în Germania, n-a putut să capete un diagnostic. Abia în Franța a dat de un bătrîn specialist care i l-a nimerit. Într-o ultimă scrisoare, din 3 iunie 1927, trimisă din Paris intimului său prieten, valorosul

<http://www.cimec.ro> / <http://cmiabc.ro>

literat și istoric al artei, Marin Simionescu-Râmnicăeanu, scrisoare aflată în posesia mea —, el scria :

„Dragă Marine, tocmai ies de la doctorul radiolog, care și-a isprăvit cercetările și fotografiile cu mine. E un om în vîrstă, cu o mare experiență ; mi-a spus *hotărît* : ai *apendicită* cronică, de mult ; nu schimb acest diagnostic față de nimeni. Firește, a și palpat cu atenție. E pentru operație. (...). În cazul unei operații mai complicate (dacă d.p. e prins și cecul) o pătesc. (...). Cred că e mai bine să fac operația la București. (...). Dacă *examenul general* nu mai indică și alte *metehne* (!), atunci așteaptă-mă să mă primești la gară nu peste mult timp. (...).“

Aflînd de întoarcerea sa din străinătate, cu un expres ce sosea pe inserat, ne-am dus și noi doi la gară pentru a-l saluta, împreună cu alți cîțiva colaboratori. Era grav și agitat, spunînd : „de aici mă duc direct la Sanatoriu, la cuțit, fiind necesar să fiu operat urgent, dacă se poate chiar astă-seară“. Și, privindu-ne atent, ni s-a adresat ritos și dur : „nu primesc în spital nici o vizită, nu-mi face nici o plăcere“. Sînt cele din urmă cuvinte pe care i le-am auzit. Încrezători în succesul intervenției chirurgicale, i-am respectat interdicția, dar, din nenorocire, speranțele noastre au fost crud înșelate. Pacientul, care venise de la Paris cu indicația unei operații de maximă urgență, a fost ținut în sanatoriu timp de două săptămîni cu tratamente iluzorii, pentru ca, atunci cînd s-a decis să-i deschidă abdomenul, chirurgul răspunzător de nejustificata întîrziere să-i constate o peritonită generalizată, iremediabilă. Peste patru zile bolnavul a succumbat. A fost pentru cultura românească și îndeosebi pentru științele istorice o mare pierdere. Durerea acelei zile cînd noi, discipolii săi, i-am văzut trupul inert scos din morga Sanatoriului, ne-o amintim vie și acum, cînd cu pietate îi comemorăm Centenarul nașterii și cînd noi înșine sîntem pe cale să ne încheiem bilanțul unei vieți de muncă științifică pe linia îndrumărilor sale.

Spre nepieritoarea lui *Amintire*, închin un gînd și un sentiment de venerație și de perpetuă recunoștință pentru ceea ce îi datorez din formația mea spirituală.

* Nota redacției : La scurt timp după Simpozionul de la Bacău, s-a stins din viață, la 26 noiembrie 1982, reputatul profesor și om de știință Radu Vulpe. Publicarea acestor amintiri despre ilustrul său înaintaș este și un omagiu pe care îl aducem marelui istoric și arheolog, Radu Vulpe.

SOUVENIRS SUR VASILE PÂRVAN

R é s u m é

L'auteur ancien disciple et collaborateur de Vasile Pârvan, évoque quelques souvenirs concernant la grande personnalité pârvanienne.